

КОМУНІКАТИВНА СПРЯМОВАНІСТЬ РЕАКЦІЙ ПЕДАГОГА НА ЗАТРИМКУ ВІДПОВІДЕЙ У СТУДЕНТА

Суворов В.О.,

*асистент кафедри електропостачання та
енергетичного менеджменту ІЕЕ ОНПУ*

Для кожного студента виклик до дошки – подія, нехай рідкісна, але доволі значуща, а для деяких студентів і дуже значна. Аудиторія в цілому теж не байдужа до опитування, а в хороших студентських колективах студенти сприймають успіхи ті невдачі опитаних товаришів, як власні. І треба прямо сказати, що ніколи не можливо домогтись того, щоб вся студентська аудиторія вболівала за навчальні успіхи кожного, а кожний – за успіхи всієї групи, якщо перевірка знаній буде зводитися до чогось буденного, обридлого, нудного...

Спілкування педагога зі студентами є специфічним, адже за статусом вони виступають з різних позицій: педагог організовує взаємодію, студент сприймає її і включається в неї. Треба допомогти студенту стати активним співучасником педагогічного процесу, забезпечити умови для реалізації його потенційних можливостей.

У педагогічній взаємодії позиція педагога, його професійні якості, в цілому його особистість – найважливіший інструмент для ефективного спілкування. Інтегральною характеристикою здатності педагога здійснювати професійне спілкування є комунікативність. Вона полягає в тому, що вихователь прагне до взаємодії з людьми, а спілкування з студентами дає задоволення як педагогу, так і його вихованцям. В. Сухомлинський писав: «Якщо спілкування з багатолюдним колективом приносить вам головний біль, якщо вам краще працювати на самоті або з двома–трьома друзями, ніж поряд з великою групою товаришів, – не вибирайте своєю професією вчительську працю.»

Комунікативність – професійно–особистісна якість педагога, що характеризується потребою у спілкуванні, здатністю легко вступати в контакт, викликати позитивні емоції у співрозмовників, відчувати задоволення від спілкування.

Під комунікативною компетентністю розуміють здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування. Вона передбачає вміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти і бути зрозумілим для партнера по спілкуванню. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми.

У різних джерелах комунікативна компетентність розглядається як:

– здатність вислуховувати і брати до уваги погляди інших людей, дискутувати і захищати свою точку зору, виступати на публіці, приймати рішення, встановлювати і підтримувати контакти, справлятися з різноманітністю думок і конфліктів, вести переговори, співпрацювати і працювати в команді [Суханова, 2003];

– компетенції в спілкуванні: усному, письмовому, діалог, монолог, породження і сприйняття тексту; знання і дотримання традицій, ритуалу, етикету; ділова переписка; діловодство, бізнес–мову; іншомовне спілкування, комунікативні завдання, рівні впливу на реципієнта;

– вміння вступати в комунікацію, бути зрозумілим, невимушено спілкуватися;

– здатність досягати бажаних результатів в спілкуванні з людьми, уникаючи при цьому небажаних ефектів;

– володіння колективною професійною діяльністю і прийомами професійного спілкування, як сформованість соціальної відповідальності за результати своєї діяльності.

Згідно позначених підходів дослідників, сутність комунікативної компетентності можна представити як здатність і готовність вступати в різного роду (невербальні і вербальні, усні і письмові) контакти для вирішення

комунікативних завдань (передачі інформації, ведення переговорів, встановлення і підтримування контактів).

За допомогою запитань можна:

- спрямувати процес передачі інформації в русло, що відповідає планам і побажанням;

- перехопити й утримати ініціативу в розмові;

- активізувати співрозмовників, щоб від монологу перейти до значно доцільнішого з погляду передачі інформації діалогу;

- дати можливість співрозмовникові виявити себе, показати, що він знає, щоб він сам надав потрібну нам інформацію.

Відокремлюють п'ять основних груп запитань.

Закриті запитання – це запитання, на які очікується відповідь «так» чи «ні». Вони ведуть до створення напруженої атмосфери в розмові, оскільки різко звужують «простір для маневру» у співрозмовника, тому такі запитання можна використовувати із чітко визначеною метою. Закриті запитання рекомендується ставити в випадках, коли ми хочемо прискорити одержання згоди чи підтвердження раніше досягнутої домовленості.

Відкриті запитання – це запитання, на які не можна відповісти «так» чи «ні», вони вимагають пояснення. Це такі звані запитання «що», «хто», «як», «скільки», «чому».

Риторичні запитання – запитання, які сприяють глибокому розгляду проблем, а також у багатьох випадках їхньому «розбавленню». На ці запитання не дається прямої відповіді, бо їх мета – викликати нові запитання і вказати на не вирішені проблеми чи забезпечити підтримку нашої позиції з боку учасників бесіди через мовчазне схвалення.

Переломні запитання – запитання, які утримують розмову в чітко визначеному напрямку або ж порушують цілий комплекс нових проблем.

Запитання для обдумування – запитання, які змушують співрозмовника міркувати, ретельно обдумувати й коментувати те, що було сказано. Мета цих

запитань – створити атмосферу взаєморозуміння, це часто дає змогу досягти проміжних результатів.

Як правильно ставити питання до студентів?

1) Питання повинно бути сформульоване абсолютно грамотно. Неприємно слухати з уст викладача: «Розповісти домашні тварини». Краще: «Перше питання – «Домашні тварини».

2) Питання слід формувати так, щоб було зрозуміло кожному студенту, щоб студент думав не над тим, що хоче запитати викладач, а над відповіддю, з якою йому треба виступити.

3) Треба уникати довгих та громіздких питань

4) Не має сенсу ставити альтернативні питання, які потребують відповіді «так» чи «ні».

5) Формулюючи питання для студентів, необхідно мати на увазі не лише відтворення змісту підручнику, а й пробудження мислення.

Не тільки молоді, недосвідчені педагоги, а й такі, котрі мають за плечами кілька років викладацької роботи, часом не зовсім розуміють усе значення психологічної обстановки у процесі проведення опитування. Можна прямо сказати, що незадовільні психологічні обставини опитування можуть призвести до повного провалу навіть добре підготовленого учня.

Будь-який студент, викликаний відповідати, хвилюється. Байдужих не буває. Нерідко достатньо дрібниці, щоб студент заплутався і замовчав. Студент часом не розчув питання чи не зрозумів його, стоїть, мовчить або починає говорити не те. Раптом чує «Не вивчив? Пробігав?». Настрій падає, нема бажання відповідати.

Є студенти з дефектами мовлення: шепеляві, заїкуваті. Таким особливо важко. Вони соромляться свого недоліку і досить найменшої посмішки товаришів, щоб сприйняти її на свій рахунок і похмуро замовкнути.

Є студенти, в яких склалася репутація постійного плутаника. Варто такому студенту вийти до дошки, інші почнуть сміятися. Одні замикаються в себе, мовчать, інші беруть на себе роль шута і спеціально потішають всіх. Є

студенти, котрі відповідають повільно на поставлене питання, але багато й таких, яким передусім потрібно зібратися з думками чи впоратись зі своїм хвилюванням. І якщо в останньому випадку педагог почне підганяти, то провал студента забезпечено.

Психологічний стан студента під час його відповіді залежить перш за все від того, як він вивчив заданий матеріал, потім від особливостей його психіки, від впливу, який в цей момент справляє на нього аудиторія, а найголовніше – від ставлення педагога до студента. Дуже корисно педагогу поставити себе на місце студента.

Буває ситуація, коли студенти раптом поглянули на педагога, а він в цей момент, трохи відвернувшись і закривши рот долонею, з насолодою позіхнув. Те, що за хвилину до цього здавалося важливим, цінним, дуже потрібним, раптом утратило всякий смисл.

Слухаючи студента, не можна відволікатись ні на що стороннє, необхідно бути уважним до його відповіді не тільки на початку, а й упродовж опитування.

Варто зупинитись на тій категорії студентів, які обґрунтовано чи необґрунтовано потрапили до розряду «невиправних», «безнадійних». Насправді ця категорія найбільше і страждає від неухважного, нечутливого ставлення педагога. Але ж і в житті такого студента можливі просвітлення, він розуміє, що необхідно взятися за розум і починає працювати, відповідає на запитання раз, другий, третій. І ось його викликали відповідати. Почав непогано, так, що педагог навіть був вражений, але раптом запнувся. Тут би підтримати, підказати забуте слово чи почекати секунди, доки згадає, а замість цього: «Сідай, Двійка.» Ображений студент махнув би рукою и подумав: «Все одно!»...

Бувають педагоги, котрі люблять свою справу, готові в усьому допомагати, але іноді допомагають невдало. Студент розповідає визначення, а педагог втрутився і переказ це ж визначення іншими словами зі виразами: «А якщо по іншому сказати? Не знаєш?» По–перше, неочікуване вторгнення в розповідь викликало здивування. По–друге, визначення педагога може не

збігатися за формулюванням з підручником і буди незвичним для студента. Всяк невинуватене втручання приносить не користь, а тільки шкоду.

Буває ситуація, коли студент добре підготувався, почав відповідати, відповідає спокійно, впевнено. Збили раз. виправився. Збили вдруге. Не відразу знайшовся. Осудлива репліка. Занервувався. Сам збився. Образлива репліка. Замок. Весь червоний, ображений скаже: «Не буду відповідати» і сяде на місце. А якщо дівчинка – то заллється сльозами від несправедливості... педагогічної.

Перервати відповідь студента можна в двох випадках. По–перше, якщо він відповідає не те, що треба (не знає, не зрозумів чи не розчув питання) і без допомоги може лише остаточно заплутатись сам і інших. По–друге, втрутитися у відповідь треба і за прямо протилежних обставин: студент дуже добре знає матеріал, може розповісти значно більше, ніж вимагається. Якщо немає можливості вислухати, можна зупинити його відповідно до випадку похвалою й оголосити відмінну оцінку.

В усіх інших випадках зауваження до відповіді треба відкласти до часу, коли студент закінчить доповідь.

Буває ситуація, коли студенту поставлено додаткове запитання, але студент виявився із тих, хто не в змозі швидко мислити, йому для цього потрібен деякий час. Але педагогу не терпиться, він включає до відповіді аудиторію. «Хто знає відповідь на це запитання?» Розгублений студент шепоче «Я сам... Зараз». Але невблаганний учитель уже викликав іншого. І виявилось: «На основні питання та відповів правильно, а на додаткове не знаєш. Сідай, трійка.» Отже допомога аудиторії виявилась сумнівною.

У будь–якому разі треба всіляко використовувати опитування і для того, щоб навчати студентів ставити питання, тобто вчити їх думати. Але для цього важливо сконцентрувати увагу аудиторії саме на якості питань.

Досвідчені педагоги звертаються до аудиторії так: «Хто хоче сказати про відповідь Васи Іванова?» Після цього самі дуже коротко коментують відповідь,

наприклад «Ти чудово вивчив визначення», «Відповідь заслуговує п'ятірки» чи «Ставлю тобі поки чотири». У чому ж педагогічний сенс цього способу?

- Учневі стало зрозуміло, що в його знаннях є істотна прогалина;

- Виявилось головне та найважливіше: студент уже добре знає, залишається небагато допрацювати – і тоді відкритий шлях до п'ятірки.

- Коментування відповіді вказує студенту і практичний спосіб, використання якого гарантує перехід до більш високого ступеня знання.

Отже, можна зробити висновок, що педагог зобов'язаний створити таку психологічну обстановку, щоб студент, який відповідає на запитання, почувався б абсолютно спокійно, невимушено, бадьоро, щоб його нічого не нервувало, не пригнічувало і не заважало йому. Тільки за цих умовами можливі об'єктивне, повне і глибоке виявлення істинних знань студента і незанижена, а по-справжньому справедлива оцінка.

Література.

1. Педагогічна майстерність: Хрестоматія: Навч. посіб. / Упо–П24 ряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – К.: Вища шк., 2006. — 606 с.
2. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. — К.: Вища шк., 1997. — 349 с.
3. Сухомлинський В.О. Сто порад вчителю.–К.: Радянська школа, 1984.– 250.